

TỰ HÀO VỀ BẢN LĨNH CỦA NGƯỜI PHỤ NỮ VIỆT NAM NHÌN TỪ LỊCH SỬ DÂN TỘC

Phạm Thị Ngọc Anh^(*)

Phụ nữ Việt Nam là nguồn nhân tố quan trọng đối với sự phát triển toàn diện của đất nước từ truyền thống đến hiện đại. Bản lĩnh và phẩm chất cao đẹp của người phụ nữ Việt Nam ta qua từng thời kỳ lịch sử đã lưu lại dấu ấn và góp phần tạo nên thiên sử vàng cho dân tộc.

Phụ nữ Việt Nam cống hiến rất nhiều cho nền độc lập của quốc gia, dân tộc. Thời kỳ Bắc thuộc Sử sách ghi lại tên tuổi và chiến công của Hai Bà Trưng, Bà Triệu, Thái Hậu Dương Vân Nga, Nguyên phi Ỗ Lan, Bùi Thị Xuân... trải dài suốt thời kỳ chống phong kiến phương Bắc. Đến giai đoạn chống thực dân, đế quốc, tên tuổi những người phụ nữ đảm đang, bất khuất lại tiếp tục được vinh danh như Nguyễn Thị Minh Khai, Võ Thị Sáu, Mạc Thị Bưởi, Lê Thị Hồng Gấm, Nguyễn Thị Định, Nguyễn Thị Bình, Nhất Chi Mai, Nguyễn Thị Út (Út Tịch)... Thời kỳ xây dựng và phát triển đất nước trên con đường công nghiệp hóa, hiện đại hóa, phụ nữ Việt Nam khẳng định giá trị, khả năng bằng sự nỗ lực vươn lên không ngừng trên mọi lĩnh vực kinh tế, chính, trị, xã hội, y tế, giáo dục, quân sự... Có thể nói bản lĩnh và vai trò quan trọng của phụ nữ Việt Nam được phản ánh ánh trung thực và khách quan qua từng trang sử vàng của dân tộc. Bài viết này góp phần khắc họa rõ hơn hình ảnh ấy trên hành trình lịch sử Việt Nam.

Nhắc về các nữ tướng của dân tộc, không thể nào không kể tới Hai Bà Trưng. Hai Bà Trưng là tên gọi chung của hai chị em Trưng Trắc và Trưng Nhị. Theo *Đại Việt sử ký toàn thư*, hai bà Trưng vốn họ Lạc, là dòng dõi lạc tướng ở Mê Linh. Hai bà là những thủ lĩnh khởi binh chống lại chính quyền đô hộ của Đông Hán (năm 40), lập ra một quốc gia tại Mê Linh và Trưng Trắc tự phong là Nữ vương. Thời kỳ của hai bà xen giữa Bắc thuộc lần một và Bắc thuộc lần hai trong lịch sử Việt Nam. *Đại Việt sử ký toàn thư* xem Trưng Trắc là một vị vua trong lịch sử, với tên gọi Trưng Nữ vương. Sau khi cuộc khởi nghĩa này bị quân Đông Hán dưới sự chỉ huy của Mã Viện đánh bại, tục truyền rằng vì không chịu khuất phục, Hai Bà Trưng đã gieo mình xuống dòng Hát giang tuấn tiết, địa danh

^(*) Sinh viên K2C – CTH, Học viện Cán bộ Thành phố Hồ Chí Minh

Hát Môn – Hát giang là nơi Thánh tích Hai Bà dựng cờ khởi nghĩa chống quân Đông Hán xâm lược và cũng là nơi Hai Bà hóa thân vào cõi bất diệt.

Bản lĩnh truyền thống của phụ nữ Việt được thể hiện qua câu nói đầy khí phách của Bà Triệu trong thời kỳ Bắc thuộc: “Tôi chỉ muốn cưới con gió mạnh, đạp luồng sóng dữ, chém cá kình ở biển Đông, lấy lại giang sơn, dựng nền độc lập, cởi ách nô lệ, chứ không chịu khom lưng, làm tì thiếp cho người ta”. Câu nói thể hiện ý chí quật cường, gan góc, bản lĩnh của người phụ nữ tuổi mới ngoài hai mươi đã để lại dấu ấn đậm nét trong lòng dân tộc Việt Nam và cả bạn bè quốc tế. Đây là bài học, là tấm gương cho thế hệ con cháu sau này. Bà Triệu quê ở Thanh Hóa, khi mới 20 tuổi, bà đã thành lập đội quân 1.000 tráng sĩ để khởi nghĩa chống lại quân xâm lược Đông Ngô. Bà đã tạo ra hình tượng một nữ tướng dũng mãnh trên chiến trường. Khi ra trận, bà luôn mặc áo giáp vàng, đi guốc ngà, cài trâm vàng, cưỡi voi và được tôn là Nhụy Kiều tướng quân. Phong trào khởi nghĩa lan nhanh, đánh đuổi quân Đông Ngô ra khỏi nhiều vùng trên đất nước. Tuy nhiên, vua Ngô đã điều 8.000 quân sang đàn áp và do chênh lệch về lực lượng nên nghĩa quân của Bà Triệu đã thất bại và bà tuẫn tiết trên núi Tùng (xã Triệu Lộc, huyện Hậu Lộc, Thanh Hóa) vào năm Mậu Thìn (248), lúc mới 23 tuổi. Giới sử gia phương Tây gọi Bà Triệu là người phụ nữ đáng kinh ngạc, có khả năng truyền cảm hứng cả trong quá khứ, hiện tại và tương lai.

Đến thời vua Quang Trung, có một người phụ nữ được phong là Đô đốc và được đánh giá là vị tướng tài của vua – đó là bà Bùi Thị Xuân. Bà quê ở Bình Định, và là vợ của danh tướng Trần Quang Diệu, cháu của Thái sư Bùi Đắc Tuyên. Từ nhỏ, bà đã thích học võ và tương truyền rằng có lần bà cùng Trần Quang Diệu giết hổ dữ tấn công, cũng nhờ lần tương ngộ đó hai người nên vợ nên chồng. Vì cùng chung chí hướng phò vua giúp nước nên hai vợ chồng bà đã đầu quân theo khởi nghĩa Tây Sơn. Từ đây, tài năng võ nghệ đã đưa Bùi Thị Xuân trở thành một nữ võ tướng tiêu biểu dưới triều vua Quang Trung. Cùng với chồng và các tướng lĩnh khác, Bùi Thị Xuân tham gia phong trào nông dân Tây Sơn, góp công đánh bại 29 vạn quân Thanh xâm lược năm 1789, sau đó là chiến tranh đỏi đầu với Nguyễn Ánh. Với tài nghệ binh bị, nghệ thuật dùng quân cùng lòng can đảm dũng lược trong chiến đấu, bà góp công lớn cho sự tạo dựng vương triều Tây Sơn, được vua Quang Trung phong là Đô đốc.

Những vị nữ tướng kể trên đã xây dựng nên một hình mẫu truyền thống cho lý tưởng cho phụ nữ Việt Nam. Để rồi đến thế kỷ 20, hình mẫu ấy lại được tái

hiện lại ở những người phụ nữ anh hùng trong những cuộc chiến tranh chống đế quốc bảo vệ độc lập dân tộc.

Chị Võ Thị Sáu – nữ anh hùng lực lượng vũ trang trẻ nhất nước ta nổi tiếng với câu nói khi ra pháp trường: “Không cần bịt mắt tôi. Hãy để cho tôi được nhìn đất nước thân yêu đến giây phút cuối cùng và tôi có đủ can đảm để nhìn thẳng vào họng súng của các người”. Với tình yêu nước, lòng căm thù giặc cộng với sự dũng cảm, nhiệt huyết của tuổi trẻ; năm 14 tuổi chị Võ Thị Sáu theo anh trai là Võ Văn Me vào khu kháng chiến, và trở thành liên lạc viên của Đội Công an xung phong Đất Đỏ. Năm 1947, chị chính thức trở thành đội viên Công an xung phong Đất Đỏ khi mới 14 tuổi. Từ đó, chị tham gia nhiều trận tập kích bằng lựu đạn, ám sát các sĩ quan Pháp và Việt gian cộng tác với quân Pháp; đặc biệt là trận tập kích bằng lựu đạn tại lễ kỷ niệm Quốc khánh Pháp ngày 14 tháng 7 năm 1949 tại Đất Đỏ, gây được tiếng vang trong vùng. Cuộc đời chị Võ Thị Sáu trở thành huyền thoại, sống mãi cùng dân tộc bởi “có cái chết hóa thành bất tử”¹. Trong quá trình bị bắt, tra tấn và đến tận những giây phút cuối cùng, Võ Thị Sáu luôn chứng tỏ bản lĩnh kiên cường, bất khuất của chiến sĩ cộng sản. Khi mới bị bắt, địch tra tấn chị chết đi sống lại nhưng không lấy được nửa lời khai. Năm 1952, trước giờ hành hình, viên cha đạo đề nghị làm lễ rửa tội cho chị. Song chị từ chối và nói: “Tôi không có tội. Chỉ có kẻ sắp hành hình tôi đây mới có tội”. Những giây phút cuối cùng của cuộc đời, chị hát vang bài hát “Tiến quân ca”. Khi lính lên đạn, chị ngừng hát, hô vang những lời cuối cùng: “Đả đảo bọn thực dân Pháp. Việt Nam độc lập muôn năm! Hồ Chủ tịch muôn năm!”.

Những người phụ nữ trẻ cống hiến, hy sinh cho Tổ quốc không phải ít. Nguyễn Thị Minh Khai – người Bí thư Thành ủy ưu tú hy sinh vì Tổ quốc lúc mới 31 tuổi ở Sài Gòn. Tên tuổi và sự nghiệp của chị sống mãi với non sông đất nước, chị là một trong những nhà lãnh đạo của Đảng trong giai đoạn 1930 – 1940 và là nữ Bí thư Thành ủy đầu tiên của Sài Gòn – Chợ Lớn. Năm 1927, chị đã tham gia Tân Việt cách mạng Đảng, năm 1929 thoát ly và năm 1930 gia nhập Đảng Cộng sản Đông Dương. Năm 1931, bọn phản động Quốc dân đảng bắt giam chị theo yêu cầu của thực dân Pháp ở Đông Dương. Chị đã giữ vững khí tiết, cùng với sự đấu tranh của quốc tế Đỏ, năm 1933, chị được trả tự do và bắt liên lạc với đồng chí Lê Hồng Phong (người đồng chí cũng là chồng của chị). Năm 1937, chị được cử vào xứ ủy Nam kỳ và được chỉ định làm Bí thư Thành ủy Sài Gòn – Chợ Lớn với bí danh “Năm Bắc”. Với sự sâu sát, nắm chắc tình hình, lực lượng, chị đã

¹ Thơ: “Hãy nhớ lấy lời tôi” (Tố Hữu)

khéo léo chỉ đạo tổ chức các cuộc đấu tranh ngay trong lòng thành phố. Do bị địch theo dõi gắt gao, cả chị và đồng chí Lê Hồng Phong đều bị bắt đưa về bót Catinat và chúng ép hai người nhận mặt nhau. Mặc dù bị tra tấn dã man, chị vẫn một mực trả lời không biết. Sau khởi nghĩa Nam kỳ, bọn thực dân đã xử tử hình chị cùng các nhà cách mạng khác. Bài thơ đầy khí khái mà chị đã lấy máu của mình viết lên cánh cửa phòng giam:

“Dù đánh, dù treo, càng cương quyết
Dù kềm, dù kẹp, chẳng sai lời
Hy sinh, phấn đấu vì nhiệm vụ
Triệt để thực hành, chết mới thôi.”²

Và chị đã hy sinh oanh liệt.

Trong thời kỳ kháng chiến này, ta phải kể tới một nữ tướng đã đi vào lịch sử như một huyền thoại – Nguyễn Thị Định (cô Ba Định). Cuộc đời, sự nghiệp, khí chất của người phụ nữ ấy gắn với cách mạng, với Nam bộ, hiện thân cho vẻ đẹp thuần khiết, tuyệt vời của phụ nữ Việt Nam. Như một sự sắp đặt của lịch sử, chị Nguyễn Thị Định gắn với dấu ấn tàu không số đầu tiên, với cuộc đồng khởi Bến Tre vang dội, với đội quân giải phóng anh hùng... Mới 21 tuổi chị đã mất chồng, vừa nuôi con, vừa hoạt động, đến lượt mình lại bị bắt giam cầm khi con trai chưa đầy 7 tháng, bị biệt giam rồi bị đày lên Bà Rá. Tháng 3 năm 1946, cô Ba cùng giáo sư Ca Văn Thỉnh và một số đồng chí làm cuộc hành trình bằng ghe bầu vượt biển ra Bắc báo cáo tình hình và xin vũ khí. Với sự phấn đấu kiên cường, cô Ba được tin cậy và được giao nhiệm vụ Phó Bí thư Tỉnh ủy Bến Tre năm 1959, rồi sau đó làm Bí thư Tỉnh ủy, Chủ tịch Mặt trận Giải phóng tỉnh. Năm 1960, cô chỉ đạo phong trào đồng khởi, vận dụng sáng tạo Nghị quyết 15 với tinh thần chống lại bạo lực bằng bạo lực, cùng với sức mạnh chính trị, với đội quân tóc dài độc đáo của Bến Tre. Từ ba xã điểm là Bình Khánh, Phước Hiệp và Định Thủy (Mỏ Cày); phong trào lan ra cả Cù lao Minh và toàn tỉnh Bến Tre. Cuộc đồng khởi tạo nên khí thế mới đối với chiến trường miền Nam lúc bấy giờ. Năm 1961, cô Ba được điều về Bộ Tư lệnh miền Nam. Lúc sinh thời, Bác Hồ đã nói: “Phó Tư lệnh quân giải phóng miền Nam là cô Nguyễn Thị Định, cả thế giới chỉ có nước ta có

² Đào Thanh: “*Đồng chí Nguyễn Thị Minh Khai – nữ Bí thư Thành ủy Sài Gòn – Chợ Lớn đầu tiên*”, từ website:

<http://www.thuviendongnai.gov.vn/baiviet2015/lichsu/Lists/Posts/Post.aspx?List=cdfc9a3b%2D6347%2D440d%2D8f7b%2Dbde142430bbb&ID=58>, truy cập ngày 24/3/2020.

vị tướng quân gái như vậy. Thật vẻ vang cho cả miền Nam, cho cả dân tộc ta”³. Nguyễn Thị Định với hình ảnh một vị nữ tướng giản dị cùng chiếc áo bà ba, khăn rằn quàng cổ, ngồi vá áo cho chiến sĩ, tự nói lên tất cả vẻ đẹp thanh cao, trầm ngâm, âm áp, thân thương. Với bảy mươi hai tuổi đời, năm mươi sáu năm hoạt động cách mạng, cả cuộc đời vì sự nghiệp giải phóng dân tộc, giải phóng phụ nữ, nữ tướng Nguyễn Thị Định là tấm gương sáng về đức hy sinh, lòng nhân hậu, một người phụ nữ tài đức vẹn toàn.

Ngày nay, bản lĩnh, tinh thần lãnh đạo của người phụ nữ Việt Nam không chỉ thể hiện trên mặt trận chính trị, quân sự mà được khẳng định trên mọi lĩnh vực xã hội. Cuốn sách “Con gái bà Triệu thế kỷ 21” của hai tác giả Đỗ Thùy Dương và Irene Ohler đã kể cho bạn đọc câu chuyện về những người phụ nữ Việt Nam ghi dấu ấn trên nhiều lĩnh vực.

Nổi bật trong lĩnh vực chính trị là bà Tôn Nữ Thị Ninh. Bà tốt nghiệp đại học ở Pháp và vốn hoạt động quốc tế rộng lớn đã đưa bà trở thành một trong những cầu nối giá trị nhất của Việt Nam với bạn bè năm châu. Bà là một nhà ngoại giao chuyên nghiệp, là Đại sứ đặc mệnh toàn quyền của Việt Nam bên cạnh Liên minh châu Âu (EU) và tại Bỉ. Bà cũng từng là Phó Chủ nhiệm Ủy ban Đối ngoại Quốc hội Việt Nam. Bà có vai trò tích cực trong lĩnh vực đối ngoại của Việt Nam, có công truyền bá rộng rãi văn hóa Việt Nam tới bạn bè quốc tế theo phong cách riêng và độc đáo. Bà từng cho rằng: “Khi bạn tự tin với những giá trị vững mạnh của bản thân, và bạn không chỉ nói miệng, mà còn thể hiện những giá trị trong cuộc sống thì bạn thật sự có một loại sức mạnh bên trong”⁴. Bà Tôn Nữ Thị Ninh đã nhiều năm giữ những chức vụ cao cấp trong bộ máy nhà nước và được mọi người kính trọng bởi những thành tựu trong sự nghiệp cũng như danh tiếng “liêm khiết” của mình. Thậm chí uy tín của bà còn tăng lên sau khi chính thức nghỉ hưu. Bà có liên hệ và giao tiếp với đông đảo công chúng, đặc biệt là phụ nữ và giới trẻ. Ở bà người ta thấy rõ được một ý chí cứng rắn được tạo nên từ sự cam kết vững chắc với những giá trị cốt lõi của bản thân.

“Ngay cả với những việc nhỏ bé nhất, tôi cũng muốn nỗ lực làm tốt nhất. Nghĩ thì dễ, làm mới khó” – đây là câu nói của bà Nguyễn Thị Mai Thanh – Chủ tịch kiêm Tổng Giám đốc điều hành Công ty Cổ phần Cơ điện lạnh (REE) – một tập đoàn lớn ở Việt Nam. Cuộc đời của bà giống như câu chuyện cổ tích thời hiện

³ Dẫn lại từ bài viết của Vũ Trung Kiên: “Nữ tướng Nguyễn Thị Định – một huyền thoại”, từ website: <http://baolamdong.vn/hosotulieu/202003/ky-niem-100-nam-ngay-sinh-nu-tuong-nguyen-thi-dinh-1531920-1532020-nu-tuong-nguyen-thi-dinh-mot-huyen-toai-2992638/>, truy cập ngày 22/3/2020.

⁴ Irene Ohler và Đỗ Thùy Dương: *Con gái Bà Triệu thế kỷ 21*, Nxb. Phụ nữ, TP.HCM. 2016.

đại: năm 16 tuổi bà trốn khỏi Sài Gòn để gia nhập du kích, phụ trách và phân phối thuốc men cho quân đội miền Bắc. Năm năm sau, bà được điều động ra Bắc, đi bộ suốt 70 ngày trên đường mòn Hồ Chí Minh, đối mặt với sốt rét và những cuộc oanh tạc của máy bay Mỹ. Sau khi chiến tranh kết thúc, bà được cử ra nước ngoài học kỹ thuật điện. Với mong muốn cống hiến xây dựng đất nước đang trong thời kỳ khó khăn, bà về nước và làm việc tại REE. Dưới sự dẫn dắt của bà, REE từ một công ty nhỏ đã trở thành một doanh nghiệp lớn, REE có vai trò quan trọng trong sự chuyển mình của kinh tế Việt Nam. Năm 2014, Tạp chí Forbes vinh danh bà Thanh là một trong số ba người phụ nữ Việt Nam tiêu biểu trong số 48 người phụ nữ quyền lực nhất châu Á. Bà Thanh cho rằng: “Khi cùng chung lý tưởng, chí hướng thì cho dù hoàn cảnh có khó khăn đến mấy, nếu cảm thấy đang đóng góp, cảm thấy được bình đẳng thì mọi người đều hạnh phúc. Phát huy được tinh thần đó trong thời bình thực sự là một nhiệm vụ lớn lao đối với những nhà lãnh đạo.” Bà Thanh là một phần của lịch sử Việt Nam hiện đại.

Người “bình thường” trở nên phi thường đã là điều khó khăn; còn người “không bình thường” trở nên phi thường là điều thật sự hiếm thấy và đáng khâm phục, đặc biệt đó lại là một người phụ nữ. “Tôi không phải là một nữ lãnh đạo khuyết tật, tôi là một nữ lãnh đạo” – chị Nguyễn Thị Lan Anh, Giám đốc sáng lập của Trung tâm Hành động Vì sự phát triển Cộng đồng (ACDC) (với sứ mệnh vì sự phát triển bền vững của người khuyết tật ở Việt Nam) đã từng phát biểu như thế⁵. Cuộc sống của chị Lan Anh không được may mắn như những người khác. Lúc mới sinh ra, chị cũng giống như bao đứa trẻ bình thường, nhưng khi lên ba tuổi chị bị chẩn đoán bị xương thủy tinh. Đây là căn bệnh chưa có thuốc chữa, cuộc sống của chị Lan Anh từ đó gắn liền với chiếc xe lăn. Tuy vậy, chị luôn có niềm tin sâu sắc rằng mọi người sinh ra đều có những quyền lợi như nhau và xứng đáng có những cơ hội như nhau. Cho đến hôm nay, ACDC đã là một tổ chức có tiếng nói và được tôn trọng. Thành công đã phần nào xóa mờ những ngày tháng đen tối mà chị Lan Anh cùng cộng sự của eê chị đã phải rất vất vả để có được sự công nhận và gây quỹ cho các dự án của mình. Năm 2013, một sự kiện ý nghĩa đã đến với Lan Anh khi chị được trao giải thưởng “Tầm nhìn Phụ nữ của Câu lạc bộ Phụ nữ Quốc tế” tại Hà Nội. Trước đó chị cũng được trao nhiều giải thưởng khác nhưng giải thưởng lần này khiến chị cảm thấy được ghi nhận bởi tầm nhìn, nỗ lực

⁵ Irene Ohler và Đỗ Thùy Dương: *Con gái Bà Triệu thế kỷ 21*, Nxb. Phụ nữ, TP.HCM. 2016.

và đóng góp của mình cho cộng đồng, là một nữ lãnh đạo có thể tạo nên sự thay đổi.

Đi từ lịch sử xa xưa qua hai cuộc kháng chiến chống Mỹ và Pháp xâm lược để tới thế kỷ 21 ngày nay. Phẩm chất truyền thống của người phụ nữ Việt Nam gói gọn trong 8 chữ vàng Bác Hồ tặng: “Anh hùng – Bất khuất – Trung hậu – Đảm đang”. Những người phụ nữ nhỏ bé mà làm nên những điều phi thường. Vậy điều gì đã khiến những người phụ nữ Việt trở nên mạnh mẽ, kiên cường, tài giỏi như vậy? Bí mật nằm ở hai chữ “cống hiến”. Khó khăn mỗi thời phải đối mặt là khác nhau. Trong thời chiến, do tình hình và yêu cầu của thời cuộc nên hầu như các nữ anh hùng đều phải hy sinh hạnh phúc cá nhân của mình vì sự nghiệp bảo vệ Tổ quốc. Đến thời bình thì ngoài những khó khăn trong công việc ra, phụ nữ còn đối mặt với khó khăn là làm sao để cân bằng giữa công việc và gia đình. Tuy nhiên, nhờ tinh thần dân thân và cống hiến nên phụ nữ Việt Nam vượt qua những khó khăn này một cách khá nhẹ nhàng. Đây chính là nét đẹp truyền thống làm nên sự khác biệt của người phụ nữ Việt Nam.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Phạm Phương Thảo: *Những người phụ nữ đẹp mãi trong tôi*, Nxb. Tổng hợp TP.HCM, TP.HCM. 2016.
2. Irene Ohler và Đỗ Thùy Dương: *Con gái Bà Triệu thế kỷ 21*, Nxb. Phụ nữ, TP.HCM. 2016.
3. Đào Thanh: “Đồng chí Nguyễn Thị Minh Khai – nữ Bí thư Thành ủy Sài Gòn – Chợ Lớn đầu tiên”, từ website: <http://www.thuviendongnai.gov.vn/baiviet2015/lichsu/Lists/Posts/Post.aspx?List=cdfc9a3b%2D6347%2D440d%2D8f7b%2Dbde142430bbb&ID=58>, truy cập ngày 24/3/2020.
4. Vũ Trung Kiên: “Nữ tướng Nguyễn Thị Định – một huyền thoại”, từ website: <http://baolamdong.vn/hosotulieu/202003/ky-niem-100-nam-ngay-sinh-nu-tuong-nguyen-thi-dinh-1531920-1532020-nu-tuong-nguyen-thi-dinh-mot-huyen-thoai-2992638/>, truy cập ngày 22/3/2020.
5. Châu Anh: “10 nữ tướng lừng danh trong lịch sử Việt Nam”, từ website: <https://www.tienphong.vn/giao-duc/10-nu-tuong-lung-danh-trong-lich-su-viet-nam-1385931.tpo>, truy cập ngày 22/3/2020.